

UPDATE VAN DE BUITENCONTRACTUELE AANSPRAKELIJKHEID

Buitencontractuele aansprakelijkheid raakt de essentie van de samenleving: wie schade veroorzaakt, staat in voor vergoeding. Het is een fundamenteel gegeven, in onze eigen privé- en professionele activiteiten, deze van onze kinderen, van onze werknemers, en betreft ook de schadelijke gevolgen van zaken of producten die we gebruiken of beheren.

Het principe is eenvoudig: Indien men zich niet gedraagt zoals een goede huisvader of zoals een 'bonus pater familias' en hierdoor schade veroorzaakt, moet men de schade vergoeden.

Zo eenvoudig dat specialisten die zich toeleggen op aansprakelijkheid buiten contract, soms de opmerking krijgen: jullie domein is in feite beperkt tot één wetsartikel, artikel 1382 van het oud Burgerlijk Wetboek: *Elke daad van de mens, waardoor aan een ander schade wordt veroorzaakt, verplicht degene door wiens schuld de schade is ontstaan, deze te vergoeden.*

Bondig, duidelijk, niet voor interpretatie vatbaar.

Dit wetsartikel heeft sedert de Code Napoleon van 1804, meer dan twee eeuwen lang, rimpelloos de tijden getrotseerd: de tijd van vervoer met paard en kar, de industriële revolutie, de wereldoorlogen, de golden sixties, en zelfs internet. Deze gulden regel bleef ongedeerd.

Onder impuls van Koen Geens, voormalig minister van Justitie, werd op 1 februari 2024 de nieuwe wet door de Kamer goedgekeurd, Boek 6 van het burgerlijk wetboek. Een revolutie.

De opstellers van de Code Napoleon overtreffen, was uiteraard niet min: de universiteiten¹ hebben, ook voor deze wetshervorming, op perfecte wijze hun wetenschappelijke en maatschappelijke rol vervuld: het worden nu niet minder dan ... 40 artikels !²

Het geheel is slachtoffervriendelijk, met een minder zware bewijslast om vergoeding te bekomen.

Het begrip 'foutloze' aansprakelijkheid wordt ingevoerd: de werkgever, de ouders (voor kinderen onder 16 jaar), de bewaarder van een gebrekkige zaak of van een dier, zijn 'foutloos' aansprakelijk zondermeer. Veel twijfelgevallen worden hierdoor opgelost.

Tevens komt de wijze van vergoeding uitvoerig aan bod, hierover was geen woord gerept in de oude tekst. De tussenkomst van een verzekeraar kan in bepaalde gevallen de hoegrootheid van de vergoeding beïnvloeden (bv voor minderjarigen vanaf 12 jaar en voor geestesgestoorden, mag ingeval een verzekeraar tussenkomt, de vergoeding van de schade niet worden herleid).

Enkele topics worden hier geschetst.

¹ Prof. Hubert Bocken (RUG), Geert Jocqué (KULeuven), Bernard Dubuisson (UCL), Geneviève Schamps (UCL), Thierry Vansweevelt (UIA), Jeroen Delvoie (VUB)

² De wet telt 40 artikels, meer de bestaande Wet Productaansprakelijkheid (15 artikels) dus in totaal 55 artikels. Normalerweise zal de wet in voege treden op 1 januari 2025: enkel de feiten voorgevallen na de invoeging, vallen onder de nieuwe wetgeving (art 44 Overgangsbepaling).

De fout

De fout heeft meer 'menselijke' grenzen. Het verouderde beeld van het te volgen gedrag van de 'goede huisvader' valt weg, het wordt een genderneutrale redelijke en voorzichtige *persoon* en wordt nu veel concreter: de schade moet voor de dader redelijk voorzienbaar zijn, men houdt rekening onder meer met de stand van de techniek en van de wetenschappelijke kennis, met de regels van goed vakmanschap en goede beroepspraktijken (art 6.6). Kortom, een fout begaan in het jaar x kan aldus milder beoordeeld worden dan deze begaan 5 of 10 jaar later, in functie van de evolutie van de techniek, de kennis etc..

Overmacht laat toe te ontsnappen aan enige vergoeding. Het wordt eindelijk wettelijk erkend en bondig omschreven: er is overmacht wanneer het onmogelijk is de toepasselijke gedragsregel na te leven (art 6.7). Ook de wettige verdediging - die men kent in het strafrecht - de fysieke of psychische dwang, het handelen onder bevel, worden nu uitdrukkelijk voorzien als uitsluiting van schuld (art 6.8).

12 en 16 jaar worden spilleeftijden

Een helaas vrij courant voorbeeld illustreert best het probleem: een 10 jarig kind sticht al spelend brand in een bedrijf dat deels wordt beschadigd. Wie spreekt men aan?

Onder de 12 jaar is het kind zelf nu helemaal niet aansprakelijk (art 6.9). Discussies over het bereiken van het 'onderscheidingsvermogen' op 8, 10 of 12 jaar vallen dus volledig weg.

Maar worden dezelfde feiten daarentegen begaan vanaf 12 jaar of meer, dan is het kind wel aansprakelijk voor de schade, dit is dus een forse verstrenging (art 6.10). Een 17-jarige is medebetrokken met de 10-jarige en veroorzaakt schade ingevolge dezelfde brandstichting: hij is dus aansprakelijk en in principe op zijn eigen (latere) vermogen persoonlijk gehouden tot gehele vergoeding. De wetgever heeft wel een oplossing om dit te temperen: de rechtbank kan de vergoeding herleiden of zelfs helemaal niet toekennen om de toekomst van de minderjarige niet in gevaar te brengen 'rekening houdend met de omstandigheden en met de economische en financiële toestand van partijen' (bv. een onvermogene minderjarige t.a.v. een vermogend bedrijf).

Ingeval een verzekeraar tussenkomt wordt de schadelijder beschermd: er is dan geen herleiding meer mogelijk van de vergoeding (art 6.10, 3^e lid). Het bedrijf wordt in dat geval volledig vergoed.

En wat dan met de ouders³ van de brandstichter? Niet 12 jaar, maar *16 jaar* is voor hen een spildatum.

Begaat de zoon of dochter onder de 16 jaar opzettelijke of zelfs onopzettelijke feiten, zijn de ouders 'foutloos' aansprakelijk, en aldus op hun eigen vermogen gehouden, als ouders. Dit is een verstrenging voor de ouders, die dus niet aan hun aansprakelijkheid kunnen ontsnappen met alle financiële gevolgen op hun vermogen.

Is de zoon of dochter daarentegen 16 jaar of ouder, kunnen de ouders hieraan ontsnappen door te bewijzen dat er geen fout was in hun toezicht bv. indien de feiten gebeuren wanneer het kind onder toezicht staat van derden, de minderjarige was op scoutskamp, op school etc.

Een verzekering BA Privé Leven die deze risico's opvangt mits een beperkte vrijstelling, is in dat opzicht onontbeerlijk. Aanvankelijk dacht men in het eerste wetsontwerp aan een verplichte verzekering, maar dit werd tenslotte geschrapt in de wet.

Integrale vergoeding

De wet voorziet een integrale vergoeding (art. 6.30) ... doch het mag niet leiden tot een verrijking⁴.

Dit is het grote verschil met het systeem van 'punitive damage' in de VS, aldaar toepasselijk vooral inzake productaansprakelijkheid, medische fout of ingeval van misdrijf: bovenop de eigenlijke vergoeding, worden vaak bedragen in gehele disproportie met de schade, toegekend.

³ Ouders of personen die gezag uitoefenen over het kind: adoptanten, voogden, pleegzorgers

⁴ B. Dubuisson en P. Jourdain , Le dommage et sa réparation, Brussel, Bruylant, 2015,441

Dit staat bij ons soms in schril contrast met de vergoeding voor extrapatrimoniale (of morele) schade die in het algemeen matig wordt geschat. De wet spreekt nu over een 'billijke en passende vergoeding' (art 6.31 §1, 2e lid) van de extrapatrimoniale schade en het is eerder een vorm van een erkenning van schade, die niet echt vergoedbaar is en alleszins onmeetbaar.

Aansprakelijkheid voor gebrekkige zaken

Eerder dan een 'abnormaal kenmerk' van een zaak, voorziet de wet de 'veiligheid' als criterium om te oordelen dat een zaak gebrekkig is of niet: een zaak is gebrekkig wanneer zij niet de 'veiligheid' biedt die men redelijkerwijze kan verwachten in de gegeven omstandigheden (art 6.16, lid 3).

Dit begrip is in feite ontleend aan de wet op de Productaansprakelijkheid. Waarom enkel de veiligheid als een gebrek beschouwen en niet de kwaliteit van het product? Het 'gebrek' in de context van aansprakelijkheid moet uiteraard ook schade veroorzaken, terwijl een zuiver kwaliteitsgebrek van een zaak, eerder zal voorkomen in een discussie tussen koper/ verkoper. De kwaliteit heeft betrekking op het naleven van een contractuele verbintenis van de verkoper: een kwalitatief product leveren conform de verwachtingen.

De wet noemt dit nu een 'foutloze' aansprakelijkheid (art 6.16, lid 1) : de bewaarder van een gebrekkige zaak is aansprakelijk en hoeft immers niet op de hoogte te zijn dat er een gebrek is in de zaak die hij bewaart. Het louter objectief bewijs van het gebrek hiervan volstaat.

Ook de bestaande *Wet Productaansprakelijkheid* wordt in de wet opgenomen (vanaf art 6.41), dit is in feite zeer logisch en handig. Het biedt immers bijkomende mogelijkheden voor de schadelijder.

- Het betreft ook schade geleden wegens gebrekkige producten wanneer een privépersoon schade lijdt: de wet geldt dus niet in een loutere B2B verhouding tussen professionelen.
- De schadelijke *gevolgen* van het gebrekkig product worden vergoed, dus niet het product: de opgelopen kwetsuren bij ontploffing van een geleverde autoband worden vergoed, maar niet het geleverde product zelf t.t.z. de autoband.
- Het laat toe aan de privé koper of de derde schadelijder een rechtstreekse vordering te stellen t.a.v. de verkoper, de invoerder, de producent..
- Men kan zich in regel enkel wenden tot de laatste van de verkoopketen wiens identiteit kenbaar wordt gemaakt. Een probleem kan opduiken ingeval de laatste insolvable is: de Belgische verkoper deelt de identiteit mee van de Italiaanse producent, de Italiaanse firma is insolvable en niet verzekerd. De Belgische solvabele firma gaat - volgens deze wet - vrijuit na mededeling van de identiteit van de producent, zodat het slachtoffer geen effectieve betaling zal ontvangen op basis van deze wet noch van de Belgische, noch van de Italiaanse firma.

Keuze tussen contractuele of extracontractuele vorderingen?

In het kader van technische deskundigenonderzoeken in bouwzaken, brand etc. zijn er meestal een reeks partijen betrokken (aannemer, onderaannemer, architect, leverancier, buitenlandse producent etc.). Buiten de zuiver technische problematiek, rijst het juridisch aspect dat tijdens het deskundigenonderzoek niet rechtstreeks aan bod komt: tegen wie, welke vordering stellen, en wanneer? Stelt men een contractuele of extracontractuele vordering, een vordering in vrijwaring of regres? Slecht of ontijdig gesteld, kan dit tot gevolg hebben dat men nadien bot vangt, zelfs met gunstige besluiten van het deskundigenonderzoek.

Er is een wirwar van mogelijkheden, die men hier niet zal aanhalen.

Een contract voorziet zeer vaak strenge beperkingen bv. in het te vergoeden bedrag, een exoneratiededing, een kortere verjaringstermijn etc. Een contractuele vergoeding wordt dus vaak sterk herleid en bemoeilijkt door eigen contractuele bedingen.

Daarentegen is de buitencontractuele vergoeding 'integraal' (art 6.30). Het verschil tussen beiden kan dus financieel belangrijk zijn, vandaar het belang van het probleem. Beiden systemen botsen dus enigszins met elkaar.

In het actueel systeem bestaat het verbod om contractuele en extracontractuele vorderingen samen in te stellen⁵, het is het ene of het andere. Tenzij wel omliggende uitzonderingen, is er zelfs geen echte keuzemogelijkheid: bij een cocontractant geldt in principe de contractuele vordering en zijn er dus ook de contractuele beperkingen van toepassing.

Quid indien de hoofdaannemer in faillissement is gegaan en een dak liet plaatsen door een niet competente onderaannemer? Dan rijst voor de bouwheer een vaak voorkomend probleem: de hoofdaannemer is insolvent en de bouwheer kan anderzijds onmogelijk de onderaannemer rechtstreeks aanspreken, op grond van louter contractuele tekortkomingen⁶: het is immers niet zijn cocontractant.

De wet biedt een nieuwe mogelijkheid in dat geval: de bouwheer mag de onderaannemer nu rechtstreeks aanspreken voor zijn contractuele fout (het slecht geplaatst dak), ook op een niet contractuele basis. Dit betekent dus in principe een integrale vergoeding. Fijne oplossing dus.

Weliswaar voorziet de wet ook dat de onderaannemer zoals de hoofdaannemer, zich nog steeds kan beroepen op eventuele beperkingen van het contract zowel deze tussen de hoofdaannemer en de bouwheer of zijn eigen contract met de hoofdaannemer (art 6.3 § 2). Beide contracten kunnen voortaan deze mogelijkheid zelfs volledig uitsluiten.⁷

Gezien algemene voorwaarden dit volledig kunnen uitsluiten, bestaat het risico dat deze onverhoopte mogelijkheid om zich rechtstreeks tot een onderaannemer te wenden, dus volledig wordt ondermijnd.

Hoe wordt de schade vergoed?

Waar tot hertoe helemaal niets was voorzien, is de wet nu bijzonder concreet. Dit kan de berekening van vergoedingen vergemakkelijken en vooral bespoedigen.

Is men *verplicht tot herstelling of vervanging* over te gaan, kan dit de vergoeding beïnvloeden?

Neen, zegt de wetgever. Het slachtoffer beschikt vrij over de schadevergoeding (art 6.39). Het vorderen van BTW bv. is dus onafhankelijk van het voorleggen van een factuur van herstel. Dit is een bevestiging van de rechtspraak. Ook voor verzekeraars inzake aansprakelijkheidsverzekering was dit belangrijk principe reeds toepasselijk: *'Het bedrag van de schadevergoeding mag niet verschillen naar gelang van het gebruik dat de benadeelde ervan zal maken.'* (art 147 wet van 4 april 2014 betreffende de verzekeringen)

Het *herstel in natura* wordt gehuldigd: de benadeelde kan dit eisen en de rechtbank moet dan herstel in natura toekennen⁸, tenzij deze vorm van herstel in natura 'onmogelijk of kennelijk onredelijk' zou zijn (art 6.33 §2). Kan anderzijds de aansprakelijke bv. een aannemer voor slecht uitgevoerde werken, van zijn kant eisen om zelf *in natura* te herstellen, wat voor hem vaak goedkoper uitvalt? De benadeelde kan dit weigeren ingeval er 'gegronde redenen' hiervoor bestaan: bv. de relaties tussen partijen zijn ernstig verstoord en samenwerking voor uitvoering is nodig⁹, of de aannemer heeft blijk gegeven van een totaal gemis aan professionalisme.

Voor de *lichamelijke (en psychische) schade*, zijn er belangrijke nieuwigheden:

- Sluit men een dading 'voor slot van alle rekening' of komt een definitief vonnis tussen zonder het minste voorbehoud, voorziet de wet dat er niettemin een voorbehoud van rechtswege blijft voor nieuwe schade of verergering van de schade (art 6.37¹⁰) waarvan het slachtoffer '*redelijkerwijze geen kennis kon hebben*'. Dit is een belangrijke en nuttige versoepeling in het voordeel van slachtoffers¹¹. Het geldt dus niet voor reeds gekende voorbehouden op het ogenblik van het vonnis of bij de ondertekening van de dading.

⁵ Het zogenaamde 'samenloopverbod' Cass 27/11/2006 C.050.310.N, RABG 2007, 1257

⁶ Ook genaamd de '*quasi immunitéit*' van de van de hulpersoon (Cass. 7/11/1977, Pas., I, 1146, RCJB 1999, 730), begrip dat nu verdwijnt.

⁷ Art 6.3 § 1 en § 2 voorzien telkens: '*Tenzij de wet of het contract anders bepaalt, ..*'

⁸ Conform Cass. 3 april 2017, S.160.039

⁹ Zie Toelichting tot het Wetsvoorstel, Kamer dd 8 maart 2023, afdeling 2 Herstel in natura

¹⁰ Geïnspireerd door artikel 1232 van de Franse code civil, hervormd in 2017

¹¹ Uiteraard geldt dit maar mits het feiten betreft begaan na de invoeging van de wet, voorzien op 01/01/2025 en de vonnissen of dadingen die pas nadien zullen volgen

- De wet voorziet expliciet de wijze van vergoeding voor toekomstige schade: forfaitair, via kapitalisatie of via een rente. Een rente kan, ter bescherming van het slachtoffer worden opgelegd door de rechtbank, zelfs al wordt deze niet gevorderd (art 6.34).
- Contractuele beperkingen kunnen niet worden tegengeworpen bij lichamelijke of psychische schade (art 6.3 §1 laatste lid) .

Voor de berekening van *economische of financiële schade* (bv. wegens verlies van een marktaandeel, winstderving of het verlies aan cliënteel) is dit vaak moeilijk precies te berekenen of te kostelijk om de precieze omvang te bepalen. De wet bepaalt uitdrukkelijk dat de rechter, zijn toevlucht kan nemen door dit forfaitair te ramen, wanneer het *'onmogelijk is of buitensporige kosten met zich meebrengt'* (art 6.36 al 2) om de schade op een andere wijze te bepalen.

En tenslotte het erg besproken aspect van de *nieuwwaarde en werkelijke waarde* bij zaakschade en het aspect van vetusteit: de aftrek van een vetusteitsfactor van de nieuwwaarde (Cass.17 september 2020, C180.294 F-C.3180.611.F; bij de berekening van de schade wordt geen rekening gehouden met vetusteit).

Herstel in natura geniet uiteraard de voorkeur: men geeft een gelijkwaardige zaak in de plaats of men herstelt het. Doch dit is eerder theorie, want het is vaak moeilijk hanteerbaar in de praktijk: het model van het te vervangen toestel (bv. een welbepaald computermodel), bestaat niet meer, de perfecte herstelling betekent soms nog een minwaarde voor unieke stukken, maar dit is vaak ook het geval voor een splinternieuw voertuig.

De wet voorziet twee mogelijkheden (art 6.38) en is genuanceerd:

Is de zaak herstelbaar? Men heeft recht op herstelkosten maar beperkt tot de waarde van een zaak met dezelfde kenmerken. Men denkt aan het gekende begrip 'totaal verlies' bij voertuigen: wanneer de herstelkosten hoger zijn dan de actuele marktwaarde, komt de actuele marktwaarde in aanmerking voor het ongeval, min de wrakwaarde uiteraard. Indien het herstelbaar is, voorziet de tekst een 'eventuele' waardevermindering erbovenop (art 6.38, lid 1).

Is de zaak niet herstelbaar of de herstelling te duur? Dan wordt een vergoeding voorzien van de kosten 'ter vervanging van de zaak door een zaak met dezelfde kenmerken en dezelfde functie', dit is een gelijkwaardige zaak (art 6.38, lid 2). Dit zal vermoedelijk aanleiding geven tot interpretatieproblemen.

Conclusie

De 40 gloednieuwe artikels zetten een grote stap vooruit in een duidelijke, actuele taal met een verankering van principes van de evoluerende rechtspraak. Dit biedt een grotere zekerheid voor verzekeraars, deskundigen, advocaten, rechters, arbiters, bemiddelaars én schadelijders. Nieuwe principes worden ingevoerd die vooral een versoepeling van de regeling van schade beogen.

Fabienne Legrand

Advocaat

Legrand Advocaten BV

www.legrand-law.com

Mei 2024